

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради ДФ 17.051.104
Запорізького національного університету
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач (ка) ступеня доктора філософії Бут Крістіна Олександрівна, 1997 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2020 році Запорізький національний університет за спеціальністю Журналістика, працює головою громадської організації «Бути» та викладачкою Київського столичного університету імені Бориса Грінченка в м. Київ, виконала акредитовану освітньо-наукову програму «Журналістика».

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 17.051.104, утворена наказом ректора Запорізького національного університету, м. Запоріжжя від «10» вересня 2024 року № 349 у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради – Березенко Віта Віталіївна, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Запорізького національного університету;

Рецензентів – Ковпак Вікторія Анатоліївна, доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, професор кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Запорізького національного університету;

Тяпкіна Наталія Іванівна, кандидат філологічних наук, доцентка кафедри видавничої справи та редагування Запорізького національного університету;

Офіційних

опонентів – Стеблина Наталія Олександрівна, доктор політичних наук, кандидат наук із соціальних комунікацій, професор кафедри журналістики та соціальних комунікацій Донецького національного університету імені Василя Стуса, (м. Вінниця);

Захарченко Артем Петрович, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри онлайн-медіа Навчально-наукового інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, (м. Київ),

на засіданні «4» листопада 2024 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 061 Журналістика Бут Крістині Олександрівні на підставі публічного захисту дисертації «Медіареальність як складник протестних рухів» за спеціальністю 061 Журналістика.

Дисертацію виконано у Запорізькому національному університеті, м. Запоріжжя.

Науковий керівник Чернявська Людмила Віталіївна, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри журналістики Запорізького національного університету.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису державною мовою.

Дисертація містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачкою досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для

розвитку галузі знань «Журналістика», що відповідає вимогам пункту 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувачка має 7 наукових публікацій за темою дисертації, з них 3 статті у наукових фахових виданнях України, що відповідають вимогам пункту 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами):

1. Бут К. Медіареальність як засіб впливу на громадську думку (на прикладі тимчасово окупованих територій Запорізької області). Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2023. № 3 (55). С. 17–29.
2. Бут К. Медіаподії як інструмент конструювання медіареальності (на прикладі російської пропаганди). Образ. 2023. Випуск 3 (43). С. 93–101.
3. Бут К. Пропаганда та медіареальність як інструменти ведення інформаційної війни: локальний вимір. Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2022. № 4 (52). С. 24–32.

Зазначені статті відповідають темі дисертації та висвітлюють основні наукові результати дисертаційної роботи, мають обґрунтування отриманих наукових результатів, відповідають поставленим у статтях завданням, мають обґрунтовані висновки, що відповідає пункту 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Науковий рівень дисертації та наукових публікацій Бут Крістіни Олександрівни є достатньо високим, при цьому нею дотримано вимоги академічної доброчесності. Рівень набуття здобувачкою теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей є достатньо високим.

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили такі зауваження:

Рецензент – Ковпак Вікторія Анатоліївна, доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, професор кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Запорізького національного університету.

«Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

- 1) Серед зауважень – огріхи у форматуванні роботи (неоднорідні інтервали, відступи, різномірність шрифтів, шрифтове виділення тексту по всьому текстовому полотні (написання окремих лексем великими літерами («місяці після зникнення ГОНГАДЗЕ, лідер Соціалістичної партії Олександр МОРОЗ поінформував Парламент і журналістів» (стор. 103), застосування жирного накреслення до тексту), орфографічні, граматичні, стилістичні помилки, серед яких: тавтологічна словосполучка «дисертаційне

дослідження» (стор. 3, 13, 16), «дескриптації» (стор. 123), «принципи моніторинга» (стор. 52), «месідж» (стор. 107), означення великими літерами цитат у підрядних частинах речення (наприклад, «Л. Чернявська зазначає, що “Міфи базуються на 112 архетипах...”» (стор. 112); «У світовій практиці, згідно з історичними дослідженнями, ”Моніторинг засобів масової інформації...”» (стор. 52)); «Серед популярних напрямків досліджень... вплив медіа на різні соціальні групи, враховуючи гендер, вік...» (стор. 58); «...у контексті не тільки фізичної, а й інформаційної війни та просочуванню ворожих наративів...» (стор. 5); «...грунтовний звід правил, оснований на практичному досвіді журналістів...» (стор. 19); є залишені марковані кольоровим накресленням слова для подальшого редагування (стор. 104, 107, 110, 112, 113, 114 та ін.) У пункті 4 завдань, певно, зайвим є лексема «дослідження», адже вона дає змогу варіативно це завдання осмислити («моніторинг дослідження частоти використання інструментів конструювання медійної реальності» чи «моніторинг частоти використання інструментів...») та ін. Стилїстика тексту роботи включає сленгову лексику («У ньому політтехнологи застосовували принцип “Розділяй і володарюй”, звернувшись до тригерного мовного питання» (стор. 108)); оминання стандартних етикетних формул, як-то написання прізвищ з ініціалами («...світоглядні позиції Бодріяра були...» (стор. 29); «світогляду Бодріяра» (стор. 29); «основні ідеї Бодріяра», «Бодріяр вважає,...», «Бодріяр виділяє,...» (стор. 31)).

2) У пунктах наукової новизни йдеться про дослідження певних показників та інструментів у матеріалах в українських і зарубіжних ЗМІ щодо питань Євромайдану та Революції Гідності (стор. 20); і серед завдань на початку третього підрозділу першого розділу авторка роботи називає таку позицію: «з’ясувати особливості та частоту використання цих інструментів на прикладі двох протестних рухів» (стор. 51), певно, маючи на увазі Євромайдан та Революцію Гідності. Тож виникає питання, яке має уточнити часопросторові характеристики дослідження: чи доречно окреслювати Євромайдан та Революцію Гідності як два протестні рухи у дисертації, яка покликана дослідити комплексно інструменти формування медіареальності протестних рухів в Україні, якщо Євромайдан, що розпочався 21 листопада 2013 року, та переріс через брутальні дії влади в Революцію Гідності, є спільним історико-політичним конструктором, який часто позначається в медіа через дужки, тобто «Євромайдан (Революція Гідності)». Чи не репрезентативніше було б обрати, окрім Євромайдану, чи то Помаранчеву революцію, чи то протестні рухи після тимчасової окупації Криму?

3) Мета дисертації дослідниці звучить так: «з’ясувати роль і місце медіареальності у соціокомунікаційних процесах, зокрема, у рухах за зміни, виокремити інструментарій конструювання медійної реальності щодо подій протестних рухів» (стор. 15), відповідно, і предмет дослідження – роль, місце й інструменти конструювання медійної реальності щодо подій протестних рухів (на прикладі матеріалів вищезгаданих засобів масової інформації) (стор. 15). Постає питання до колеги щодо категоризації з’ясування ролі і місця медіареальності у соціокомунікаційних процесах, адже, по-перше, точки перетину протестних рухів, соціокомунікаційних процесів і медіареальності є очевидними, що не потребує доведення, а по-друге, типовими категоризаційними конотаціями до позицій «роль» і «місце» є такі: «велика/посередня/незначна роль» тощо або «визначне/невизначне місце». До того ж, сама науковиця на початку третього

розділу зауважує: «У рамках цього дослідження першочерговим завданням було встановити, якими інструментами конструювання медійної реальності щодо протестних рухів в Україні користувалися національні та міжнародні медіа» (стор. 123).

4) Додаткових аргументів потребує розподіл дослідницької уваги дисертантки щодо огляду кейсів конструювання медіареальності в другому розділі: перший підрозділ, присвячений історичним кейсам, які не завжди стосуються еволюції протестного руху, беззаперечно акумулюють фундаментальні концепції конструювання медіареальності за різних епох по сьогодні, демонструючи їх історичну тяглість (що засвідчує сама дисертантка: «Вважаємо цю частину нашого дослідження цікавою та плідною для подальших наукових розвідок і розуміння того, як краще формувати стійкість до дезінформації» (стор. 94), проте другий підрозділ «Протестні рухи та медіа в Україні: точки перетину», який анонсує огляд впливу медіа на всеукраїнські протестні рухи – з 1990 року по сьогодні, на жаль, змушує авторку в контексті актуальних протестних рухів на тимчасово окупованих територіях обмежуватися орієнтацією читачів на публікації у фахових виданнях: «Детальніше медіареальність, сконструйовану на тимчасово окупованих територіях представниками так званої “окупаційної влади” та російськими пропагандистами, ми досліджували у статтях [10], [8], [7]» (стор. 115).

5) Євромайдан, протестний рух, медіареальність навколо якого аналізує дослідниця, розпочався із заклику журналіста Мустафи Найєма у соціальних мережах вийти на Майдан. Хештег-комунікація, меметика, плакатна комунікація, стріми учасників протестного руху, коли кожен присутній на Євромайдані ставав медіаносієм у соціальних мережах, творцем медіареальності засвідчив те, що Євромайдан, а згодом і Революція Гідності, стали революцією і для медіа із точки зору технології висвітлення подій, із точки зору творення медіареальності. Тут згадується «Літопис самовидців. Дев'ять місяців українського спротиву», що складається з нецензурованих, анонімних текстів-дописів, які були опубліковані різними людьми в блогах та соціальних мережах, щоденникові записи, що висвітлюють події, які відбувалися в Україні починаючи з 30 листопада 2013 року та закінчуючи кінцем серпня 2014. Паралельно діяли і проросійські сили, що творили медіареальність «Антимайдану» та спотворювали реальність сприйняття Революції Гідності. Тож, варто уточнити, чи не є обраний дисертанткою об'єкт дослідження – випуски газет: «Дзеркало тижня», «День», «Факты»; інформагентства «УНІАН» та міжнародних видань: «Le Monde Diplomatique», «Der Spiegel» і «КоммерсантЪ», із переважно інформаційними жанрами – таким, що частково відображає медіареальність таких технічно революційних протестних рухів, хоч авторка дисертації на сторінці 55 виважено пояснює параметри обрання ЗМІ, а саме з метою звуження аналізу до вербальних інструментів конструювання медійної реальності (суто текстових). При цьому наголошу, що висловлені зауваження і коментарі не присаджують науковій цінності дослідницької праці – актуальної, виразно авторської, світоглядно значущої та результативної.

В цілому, дані зауваження не є визначальними і не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.»

Рецензент – Тяпкіна Наталія Іванівна, кандидат філологічних наук, доцентка кафедри видавничої справи та редагування Запорізького національного університету.

«Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1. Компонентом мети дослідження є «з'ясувати роль і місце медіареальності у соціокомунікаційних процесах, зокрема, у рухах за зміни...». Зазначимо, годилося би проаналізувати журналістські матеріали не лише під час протестних дій, а й до протестних акцій. Можна було би окреслити консолідуючу функцію медіареальності, як це зазначено в контексті наведеної в дисертації цитати Маршала Маклюєна: «Ми стаємо тим, що ми бачимо. Ми формуємо свої інструменти, а потім наші інструменти формують нас» (с.35).

2. Для реалізації другого завдання дослідження – «розглянути роль медіареальності у процесах історичного розвитку суспільства, навести конкретні кейси впливу цього явища на політичні, суспільні та культурні процеси» – «авторка самостійно обрала найбільш актуальні та релевантні кейс-стаді щодо ролі медіа в історичних процесах, спираючись на власну думку щодо важливості тих або інших подій в історії» (с.61). На нашу думку, варто було би звузити підбір кейсів до історії протестних рухів чи дотичних соціальних процесів (вважаємо вдалим прикладом світлину зі шрами на спині героя кадру від побиття(с. 79)). Занадто широке та різнопланове залучення фактів тематично розпорошує виклад матеріалу.

3. На початку першого розділу «1.1. Огляд соціальнокомунікаційних теорій ХХ століття про вплив медіа на суспільство як фундамент для дослідження медіареальності» дослідниця справедливо пов'язує «цифровізацію суспільства» з медіареальністю, «що постає як своєрідна «відповідь» на подію, що сталася» (с.24), на жаль, питання конструювання медіареальності соціальними медіа розкрито побіжно, а саме їм належить домінантна роль у конструюванні медіареальності протестних рухів.

4. У роботі досить повно описано інструменти конструювання медіареальності, одним із яких є формування інформаційних потоків лідерами думок: «На нашу думку, сучасні лідери думок (особливо блогери) є невід'ємною складовою мас-медіа. Тож саме тому, за П. Лазарсфельдом, ми не виключаємо їх важливу роль у конструюванні медіареальності та поширення її на масову аудиторію». Протестні рухи неможливі без лідерів. На жаль, дисертантка оминула тексти лідерів аналізованих протестних рухів в Україні як компонент конструювання медіареальності.

5. Некоректним вважаємо категоричний висновок до розділу 2, що «короткий огляд кейс-стаді з історії журналістики вказує на те, що медіареальність існувала ще з часів Стародавнього Риму, Греції та Китаю...» (с.94), тим більше, що на початку підрозділу 2.1 «Роль медіареальності в історичному розвитку суспільства: огляд кейсів» дослідниця зауважує протилежне: «Дискусійним залишається питання щодо функціонування медіареальності та її реальному впливу у найдавнішій історії журналістики, зокрема, явищ пражурналістики у Давній Греції, Давньому Римі та Давньому Китаї». Викладені думки науковців не доводять існування медіареальності в давні часи, а лише засвідчують використання маніпуляцій та прийомів пропаганди.

В цілому, дані зауваження не є визначальними і не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.»

Опонент – Стеблина Наталія Олександрівна, доктор політичних наук, кандидат наук із соціальних комунікацій, професор кафедри журналістики та соціальних комунікацій

Донецького національного університету імені Василя Стуса, (м. Вінниця).

«Загалом, позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих здобувачкою результатів, варто відзначити наступні дискусійні положення і зауваження до змісту дисертаційної роботи:

1. У третьому розділі йдеться про використання «якісного аналізу» для розгляду журналістських матеріалів. Який саме вид якісного аналізу ви використовували і чому ви вважаєте саме цей вид репрезентативним у межах розкриття своєї теми?
2. Також у третьому розділі ви зазначаєте про негативну тональність деяких публікацій, тож, припускаю, ви використовували аналіз тональності або ж сентимент-аналіз. Який саме вид цього аналізу ви використовували (ручний чи автоматизований) і за якими критеріями ви уналежнювали матеріали до тієї або іншої тональності?
3. Визначаючи жанри публікацій, ви уналежнюєте матеріали серій публікацій в окремий жанр, наприклад, «Корона дня» (стор.131). Якою класифікацією жанрів ви керувалися? І, можливо, доцільніше було б розподілити тексти цієї рубрики саме за цією класифікацією («нариси», «замітки» чи «статті»)?
4. Чому для візуалізації «інструментів конструювання медіареальності» використано лінійну діаграму? Хіба там йдеться про якусь динаміку чи тенденцію?
5. У другому розділі ви наводите перелік «інструментів конструювання медіареальності». Чи є цей перелік повним? І на основі чого він виведений?
6. Які актори (гравці) є визначальними, коли йдеться про формування медіареальності протестних рухів в цифрові часи? І чи відрізняються ці актори від тих, що діють у так звану доцифрову добу або добу традиційних медіа?

Зазначені зауваження та рекомендації не впливають на загальну позитивну оцінку представленого наукового дослідження».

Опонент – Захарченко Артем Петрович, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри онлайн-медіа Навчально-наукового інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

«Загалом, позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих здобувачкою результатів, варто відзначити наступні дискусійні положення і зауваження до змісту дисертаційної роботи:

1. Дещо плутаною є структура роботи. Хоча в ній присутні усі необхідні елементи, вона була би більш зрозумілою і сприймалася би легше, якби всі фрагменти огляду літератури зосередити в першому розділі, а всі методичні частини (підрозділи 1.3 та 2.3, а також початок 3.1.) – у другому.
2. Недостатньо аргументовано відбір для аналізу саме друкованих медіа та інформантства, адже на той час прінт у структурі медіаспоживання посідав не найпомітніше місце. Також незрозуміло, чому не було обрано для аналізу якусь із проросійських газет, на кшталт «Вести», щоб порівняти їхній інструментарій з інструментарієм патріотичних видань.
3. Недостатньо також прописано спосіб, у який у текстових фрагментах виявлялися інструменти формування медіареальності. Починаючи від найпростішого – епітету: які саме епітети вважалися релевантними для задачі дослідження, і закінчуючи складнішими конструкціями на кшталт міфологем: які змістові фрагменти вважалися

міфологемами, і як їх віднаходили в тексті.

4. Теоретичне осмислення опрацьованого у Третньому розділі емпіричного матеріалу проводиться, але його не так просто віднайти в тексті дисертації, оскільки воно не супроводжує викладені у відповідних підрозділах факти. Воно з'являється лише у блоці Висновків, так, ніби Висновки не підсумовують дисертацію, а є самостійним блоком дослідницької роботи.

Зазначені зауваження та рекомендації не впливають на загальну позитивну оцінку представленого наукового дослідження».

За підсумками дискусії винесено на голосування питання про присудження здобувачці Бут Крістині Олександрівні ступеня доктора філософії з галузі знань 061 Журналістика за спеціальністю 061 Журналістика на підставі публічного захисту дисертації «Медіареальність як складник протестних рухів».

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Бут Крістині Олександрівні ступінь доктора філософії з галузі знань 061 – Журналістика за спеціальністю 061 Журналістика.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової
спеціалізованої вченої ради

Віта БЕРЕЗЕНКО